

Wiad. entomol.	29 (1): 33-39	Poznań 2010
----------------	---------------	-------------

Materiały do poznania społecznych osowatych (Hymenoptera: Aculeata: Vespinae) Gorczańskiego Parku Narodowego

Contribution to the knowledge of social wasps (Hymenoptera: Aculeata: Vespinae) of the Gorce National Park in Poland

Krzysztof WERSTAK¹, Bogdan WIŚNIEWSKI²

¹ Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy, Instytut Biologii, ul. Świętokrzyska 15, 25-406 Kielce; e-mail: krzysztof.werstak@ujk.kielce.pl

² Ojcowski Park Narodowy, 32-047 Ojców 9; e-mail: bogdan@isez.pan.krakow.pl

ABSTRACT: The paper presents information on 5 species of social wasps of the family Vespidae (Hymenoptera) from the Gorce National Park in Southern Poland. The research was carried out during the years 2006–2007. The specimens were collected in 4 main plant communities with the use of Moericke traps.

KEY WORDS: Hymenoptera, Vespinae, Poland, faunistics, Carpathians, Gorce National Park.

Wstęp

Gorczański Park Narodowy obejmuje swym zasięgiem najbardziej reprezentatywny pod względem przyrodniczym obszar Gorców. Unikalny charakter przyrody tych gór wynika ze znacznego udziału w szacie roślinnej zbiorowisk o cechach pierwotnych i naturalnych. Należą do nich przede wszystkim dominujące w krajobrazie zbiorowiska leśne, których drzewostany zróżnicowane są pod względem gatunkowym i wiekowym oraz wykazują wiele cech dawnej Puszczy Karpackiej. Wysokie walory przyrodnicze posiada również szata roślinna polan. Aktualnie na polanach stanowiących 6% powierzchni Parku występuje przeszło połowa zbiorowisk roślinnych tego obszaru (MICHALIK 2006).

Pomimo dużej atrakcyjności przyrodniczej terenu, entomofauna zarówno pasma Gorców, jak i Gorczańskiego Parku Narodowego poznana jest bardzo fragmentarycznie (por. PETRYSZAK 1992 i cytowane tam piśmiennictwo). Do szczególnie słabo poznanych taksonów należą błonkówki (Hymenoptera). Dotychczas opublikowano dane o nielicznych gatunkach z następujących grup: rośliniarki – Symphyta (m.in. HONOWSKI, HUFLEJT 1988; JACHYM 2007; PIOTROWSKI i in. 2005; PIOTROWSKI i in. 2006; SOŁTYK 2006; ŻUREK, KURZEJA 1992), mrówki – Formicidae (CZECHOWSKI 1992a, 1992b; CZECHOWSKI, CZECHOWSKA 1999; ŻUREK 1992) oraz trzmiele i trzmielce – Bombinae (DYLEWSKA i in. 1998; KOSIOR i in. 2003). Kilka gatunków błonkówek stwierdzonych w szyszkach świerka odnotował WITTECZEK (1998).

Teren i metodyka badań

Gorce stanowią dobrze wyodrębnioną grupę górską w łańcuchu Beskidów Zachodnich. Ich centralną i północno-wschodnią część zajmuje obszar Gorczańskiego Parku Narodowego [GPN]. W krajobrazie dominują łagodne formy rzeźby. Wzniesienia oraz grzbiety górskie w szczytowych partiach są zaokrąglone i spłaszczone. Gorce należą do gór średnich. Tylko Turbacz – najwyższy szczyt pasma przekracza wysokość 1300 m n.p.m., a około 10% powierzchni tych gór lokuje się powyżej warstwy 1000 m. Z ośmiu szczytów przekraczających wysokość 1200 m n.p.m. aż 5 znajduje się w granicach Parku. Podobnie jak w innych obszarach górskich, podstawową cechą występującej tu szaty roślinnej jest jej zróżnicowanie w zależności od wysokości nad poziom morza. Na obszarze Gorców wyróżnić można 3 piętra roślinne:

- piętro pogórza na ogół nieprzekraczające wysokości 600 m n.p.m. reprezentowane przez fragmenty grądów i lasu klonowo-lipowego;
- piętro regla dolnego – od około 600 m do 1150 m n.p.m. wyraźnie dominujące w krajobrazie GPN. W jego obrębie wyróżnić można część niższą nieprzekraczającą 800 m n.p.m., w której obszarowo przeważa dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy i część wyższą dochodzącą do 1150 m n.p.m., w której dominują lasy bukowe i mieszane,
- piętro regla górnego zajmuje obszar od 1150 m n.p.m. po najwyższe wzniesienia. Jest to miejsce występowania górskiego boru świerkowego.

Badania terenowe wykonano w latach 2006–2007. Odłow owadów przeprowadzono na 4 stałych powierzchniach reprezentujących charakterystyczne dla GPN zbiorowiska roślinności leśnej, łąkowej i zaroślowej. W wytypowanych miejscach rozmieszczono pułapki przywabiające owady (szalki Mericke’go – żółte, plastikowe miseczki o średnicy górnej krawędzi 150 mm, średnicy dna 120 mm i wysokości 60 mm). Pułapki wypełnione były wodnym

roztworem glikolu etylenowego z niewielką ilością detergentu i środka konserwującego (formaliny). Pułapki były umieszczone w terenie od początku maja do końca września; były one opróżniane najczęściej, co 2 tygodnie. Do porównania preferencji siedliskowych badanej grupy błonkówek użyto wskaźnika łowności (N) będącego średnią liczbą osobników odławianych do jednej pułapki w ciągu jednej doby. Wartość wskaźnika wyliczono dla całego okresu w którym pozyskiwano materiał i dla każdej monitorowanej powierzchni.

Stanowiska badawcze

Buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*

Powierzchnia znajdowała się na północno-wschodnim stoku góry Turbacz. Nachylenie zbocza 20–25°, wysokość 950–980 m n.p.m. Drzewostan tworzy buk z domieszką świerka i jodły. Pułapki chwytne rozmieszczono w koronach buków oraz na ziemi pod ich okapem. Lokalizacja stanowisk:

1. N49°34,808', E 20°07,302';
2. N49°34,743', E 20°07,056';
3. N49°34,886', E 20°07,056';
4. N49°34,861', E 20°07,089';
5. N49°34,882', E 20°07,126'.

Dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy *Abieti-Piceetum*

Powierzchnia zlokalizowana była na północno-wschodnim stoku Turbaczka na wysokości 750–840 m n.p.m. Nachylenie stoku 20–25°. Drzewostan jodłowo-świerkowy. W runie głównie borówka czarna – *Vaccinium myrtillus* L. oraz niektóre gatunki paproci i widłaków. Pułapki chwytne rozmieszczono w koronach oraz pod okapem jodeł i świerków. Lokalizacja stanowisk:

jodły – *Abies alba* MILL.

1. N 49°35,104', E 20°07,804';
2. N 49°35,078', E 20°07,792';
3. N 49°35,010', E 20°07,725';
4. N 49°35,991', E 20°07,693';
5. N 49°35,990', E 20°07,646';

świerki – *Picea abies* (L.) KARST

1. N 49°35,006', E 20°07,728';
2. N 49°35,023', E 20°07,662';
3. N 49°35,029', E 20°07,611';
4. N 49°34,989', E 20°07,610'.

Kośne traworośla *Poo-Veratretum lobeliani*

Zbiorowisko to jest typem łąki kośnej, w której obok *Nardus stricta* L. obficie występują wysokogórskie gatunki ziołoroślowe. Najbardziej znamienna w tym zespole łąkowym jest obecność okazałych bylin ziołoroślowych takich jak goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea* L. i ciemniźnica *Veratrum lobelianum* L. Wymieniona powierzchnia znajdowała się na północno-wschodnim stoku Turbaczyka na wysokości 975–987 m n.p.m. Lokalizacja stanowisk:

1. N 49°34,802', E 20°07,245';
2. N 49°34,824', E 20°07,245';
3. N 49°34,809', E 20°07,200';
4. N 49°34,743', E 20°07,175'.

Borówczyska i zarośla wierzbowe

Powierzchnia znajdowała się na północno-wschodniej i północnej części polany Turbaczyk na wysokości 1040–1060 m n.p.m. Nachylenie zbocza 10–25°. Na powierzchni tej występuje zaawansowana sukcesja roślin drzewiastych, zwłaszcza wierzb i w – *Salix caprea* L., która sukcesywnie w ramach zabiegów ochrony czynnej polany była usuwana. Runo tworzą zwarte płaty borówki czarnej. Lokalizacja stanowisk:

1. N 49°34,945', E 20°06,898';
2. N 49°34,545', E 20°06,772';
3. N 49°34,920', E 20°06,745'.

Wyniki

W ciągu dwu lat badań zebrano na terenie GPN 335 osobników przedstawicieli podrodziny Vespinae. Stwierdzono występowanie 5 gatunków dotychczas niewykazanych z tego terenu. Zdecydowanym dominantem była *Vespu-la vulgaris* (LINNAEUS, 1758). Gatunek ten stanowił 93,4% całości zebranych okazów. Jego obecność odnotowano na wszystkich badanych powierzchniach. Największą łowność odnotowano w dolnoreglowym borze jodłowo-świerkowym (N=0,039), a najmniejszą w kośnych traworoślach (N=0,001). Liczba odławianych osobników malała wraz ze wzrostem wysokości n.p.m. Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach.

Wykaz gatunków

Dolichovespula media (RETZIUS, 1783)

– Dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy (UTM: DV39): 28 VIII 2006 – 2 ♀ ♀, 22 VI 2007 – 1 ♀; 9 VII 2007 – 1 ♀; 17 VIII 2007 – 4 ♀ ♀; 2 IX 2007 – 1 ♀.

Dolichovespula norwegica (FABRICIUS, 1781)

- Borówczysko (DV39): 28 VIII 2006 – 1 ♀;
- Dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy (DV39): 19 VII 2006 – 1 ♀, 22 VI 2007 – 5 ♀ ♀, 9 VII 2007 – 2 ♀ ♀, 27 VII 2007 – 2 ♀ ♀.

Dolichovespula saxonica (FABRICIUS, 1793)

- Buczyna karpacka (DV39): 6 VI 2007 – 1 ♀.

Vespula germanica (FABRICIUS, 1793)

- Buczyna karpacka (DV39): 2 IX 2007 – 1 ♀.

Vespula vulgaris (LINNAEUS, 1758)

- Borówczysko (DV39): 19 VII 2006 – 2 ♀ ♀, 8 VIII 2006 – 1 ♀, 28 VIII 2006 – 8 ♀ ♀, 19 IX 2006 – 5 ♀ ♀, 9 VII 2007 – 3 ♀ ♀, 17 VIII 2007 – 8 ♀ ♀, 2 IX 2007 – 3 ♀ ♀, 24 IX 2007 – 3 ♀ ♀;
- Buczyna karpacka (DV39): 19 VII 2006 – 1 ♀, 8 VIII 2006 – 3 ♀ ♀, 28 VIII 2006 – 22 ♀ ♀, 19 IX 2006 – 4 ♀ ♀, 27 VII 2007 – 3 ♀ ♀, 17 VIII 2007 – 5 ♀ ♀, 2 IX 2007 – 25 ♀ ♀, 24 IX 2007 – 3 ♀ ♀;
- Dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy (DV39): 1 VI 2006 – 4 ♀ ♀, 19 VII 2006 – 2 ♀ ♀, 8 VIII 2006 – 6 ♀ ♀, 28 VIII 2006 – 23 ♀ ♀, 19 IX 2006 – 24 ♀ ♀, 6 VI 2007 – 3 ♀ ♀, 22 VI 2007 – 4 ♀ ♀, 9 VII 2007 – 3 ♀ ♀, 27 VII 2007 – 1 ♀, 2 VIII 2007 – 50 ♀ ♀, 17 VIII 2007 – 11 ♀ ♀, 2 IX 2007 – 77 ♀ ♀, 24 IX 2007 – 5 ♀ ♀;
- Kośne traworośla (DV39): 19 IX 2006 – 1 ♀.

SUMMARY

Research on the social wasps (Hymenoptera: Vespidae) of the Gorce National Park were carried out during the years 2006–2007; the specimens were collected with the use of yellow pan traps (Moericke's traps) in four plant communities: spruce-fir lower mountain zone forest *Abieti-Piceetum* (750–840 m a.s.l.), beech forest *Dentario glandulosae-Fagetum* (950–980 m a.s.l.), *Poo-Veratretum lobeliani* community (975–987 m a.s.l.) and *Vaccinium myrtillus* community (1040–1060 m a.s.l.). There were 335 specimens of social wasps (Vespinae) collected during the studies. The specimens represented 5 species; none of them was recorded from the area before. *Vespula vulgaris* (LINNAEUS, 1758) proved to be a dominant species, as 93,4% of all collected specimens represented the species of social wasp. The species was recorded at all research plots. The habitat preferences were estimated on the basis of catching rate, i.e. the number of wasps collected by one trap in 24 hours. The highest catching rate was in the *Abieti-Piceetum* forest (N=0,039), and the lowest in the

Poo-Veratretum lobeliani community (N=0,001). The number of collected specimens decreased with the increasing elevation.

PIŚMIENNICTWO

- CZECHOWSKI W. 1992a: Eksperymentalna kolonizacja mrówek w reglu górnym Masywu Jaworzyny w Gorczańskim Parku Narodowym. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **11** (4): 51-57.
- CZECHOWSKI W. 1992b: Myrmekofauna Gorców – informacja wstępna. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **11** (4): 69-72.
- CZECHOWSKI W., CZECHOWSKA W. 1999: New data on the occurrence of ants of the subfamily Ponerinae (Hymenoptera, Formicidae) in Poland. *Fragm. faun.*, **42** (2): 7-10.
- DYLEWSKA M., GAŚIENICA-CHMIEL M., KOSIOR A., SUMERA B., SZAFRANIEC S., WERSTAK K., WIŚNIEWSKI B. 1998: Skład gatunkowy i liczebność trzmieli i trzmielców (Bombinae, Apoidea, Hymenoptera) na łąkach w wybranych parkach narodowych oraz kwiecistość łąk w tych parkach w 1998 roku. *Prądnik, Prace i Materiały Muzeum W. Szafera*, **11/12**: 279-292.
- HONOWSKI J., HUFLEJT T. 1988: O występowaniu zasnuj wysokogórskiej, *Cephalcia fallenii* (DALM.) (Hymenoptera, Pamphiliidae) w Gorczańskim Parku Narodowym. *Pol. Pismo ent.*, **58**: 433-446.
- JACHYM M. 2007: Web-spinning sawflies of the genus *Cephalcia* PANZER (Hymenoptera, Pamphiliidae) in the *Picea abies* forests of the Beskidy Mountains (Poland). *Journ. Forest Sci.*, **53** (special issue): 63-68.
- KOSIOR A., CELARY W., FIJAŁ J. 2003: Trzmiel wysokogórski *Bombus pyrenaicus* PEREZ (Hymenoptera, Apoidea, Apidae) w parkach narodowych i rezerwach przyrody południowej Polski. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **22** (1): 91-100.
- MICHALIK S. 2006: Skarby gorczańskich polan [W:] RÓŻAŃSKI W., CZARNOTA P., STEFANIK M., TOMASIEWICZ J. (red.): *Gorczański Park Narodowy. 25 lat ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gorców*. Poręba Wielka – Kraków: 100-108.
- PETRYSZAK B. 1992: Stan badań nad fauną Gorców. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **11** (4): 5-24.
- PIOTROWSKI W., ROZWAŁKA R., SOŁTYK D. 2006: Dane o występowaniu przedstawicieli rodzin okrzeczowatych Xyelidae, niesnujowatych Pamphiliidae i szarżnikowatych Megalodontesidae (Hymenoptera: Symphyta) w Polsce. *Wiad. entomol.*, **25** (2): 89-96.
- PIOTROWSKI W., SOŁTYK D., KLONOWSKI J. 2005: Nowe dane o występowaniu obnażczowatych Argidae (Hymenoptera: Symphyta) w Polsce – część 1. *Wiad. entomol.*, **24** (2): 123-124.
- SOŁTYK D. 2006: Pilarzowate (Hymenoptera; Tenthredinidae) Gorczańskiego Parku Narodowego, Badania wstępne. *Ochr. Beskidów Zach.*, **1**: 165-169.
- WITTECZEK K. 1998: Owady uszkadzające szyszki i nasiona świerka pospolitego *Picea abies* (L.) KARST. w wybranych drzewostanach Gorczańskiego Parku Narodowego. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **17** (2): 111-123.
- ŻUREK Z. 1992: Przebieg introdukcji mrówek *Formica polyctena* FOERST. Hymenoptera, Formicidae na obszarach po gradacji zasnuj wysokogórskiej *Cephalcia falleni* DALM. Hymenoptera, Symphyta w rejonie Kudłonia i Mostownicy Gorczańskiego Parku Narodowego. *Parki nar. Rez. Przyr.*, **11** (4): 59-68.

ŻUREK Z., KURZEJA M. 1992: Obserwacje gradacji zasnuj wysokogórskiej *Cephalcia falleni* DALMAN (Pamphiliidae, Hymenoptera) w Gorczańskim Parku Narodowym. Parki nar. Rez. Przyr., **11** (4): 73-80.

POLEMIKI – POLEMICS

Jerzy PAWŁOWSKI: Profesor Maciej MROCZKOWSKI, „Jego Katalog” i nasza współpraca oraz spory w tym zakresie – kontynuacja ze strony 32

Innym problemem jest uznawanie lub nieuznawanie gatunków inwazyjnych (i innych synantropijnych) za składniki fauny Polski. W tej kwestii można w Katalogu znaleźć wiele niekonsekwentnych decyzji; niektóre warto tu przytoczyć i skonfrontować. Zaczniemy od suplementu (tom 22) i trzech przykładowych gatunków: ss. 90-91 – *Trogoderma angustum* (Derme-*stidae*) oraz ss. 101-102 – *Nausibius clavicornis* i *Oryzaephilus mercator* (Silvanidae). W „KFP” (XXIII, t. 22) zamieszczono je bez numerów, chociaż ich oznaczenie i stanowiska nie budzą żadnych zastrzeżeń. Komentarze są następujące: [s. 91] „Według naszego poglądu, chrząszcz ten, importowany, nieżyjący u nas w warunkach naturalnych, synantrop, nie może być zaliczony jako stały element, do fauny Polski”; [s. 101] „... notowany ... na podstawie danych sprzed przeszło stu laty i nie zaliczony do stałego elementu fauny krajowej; obecnie podtrzymujemy to stanowisko, chociaż niedawno stwierdzono jego występowanie w Gdańsku, Białowieży i w Tatrach. Występuje tylko w ciepłych, zamkniętych pomieszczeniach ...”; [s. 102] „Do fauny Polski zaliczamy tylko te gatunki importowane, których rozwój został stwierdzony w warunkach naturalnych, w innych przypadkach chrząszcze są tylko rejestrowane”. A więc przyjrzyjmy się niektórym z tych „innych” przypadków w poprzednich tomach. Np.: nr 3008. *Trogoderma granarium* (t. 11: 35) – „W Europie nie występuje w warunkach naturalnych, ale w niektórych krajach zaaklimatyzował się w magazynach zbożowych.”; 3044. *Stegobium paniceum* (t. 11: 64) – „W północnej i środkowej części kontynentu europejskiego występuje tylko synantropijnie. W Polsce ... spotykany na całym obszarze w pomieszczeniach użytkowanych przez człowieka.”; 3943. *Blaps lethifera* (t. 14: 177) – „W Europie środkowej występuje głównie synantropijnie w zabudowaniach ... w wilgotnych, ale nie zimnych piwnicach, szopach, stajniach, oborach, starych budynkach, zwłaszcza w domach wiejskich z drewnianą podłogą.”; podobne komentarze na str. 177-178 dotyczą gatunków *B. mortisaga* i *B. mucronata* (nr 3944. i 3945.) oraz *Tribolium castaneum* i *T. confusum* (nr 3978 i 3980) na str. 209-210 w tymże tomie (s.); 5438. *Sitophilus granarius* (t. 20: 223) – „... w krajach o umiarkowanym i zimnym klimacie jako synantrop rozwijający się tylko w ciepłych pomieszczeniach ... w spichrzach i magazynach w całym kraju.”; 5439. *Sitophilus oryzae* (t. 20: 225) – „W strefie klimatu umiarkowanego i zimnego rozwija się tylko w ciepłych pomieszczeniach”. Zestawienie tych sprzeczności mogłoby wskazywać na różną miarę stosowaną w ocenie takich samych sytuacji faunistycznych. Moim zdaniem należy na to spojrzeć bez emocji i uwzględnić czynnik czasu. W różnych okresach tej 30-letniej realizacji zespół autor-
ski ulegał – być może – sugestiom osób trzecich, którzy odmiennie interpretowali definicję „gatunku krajowego”. Możliwe też, że np. po upływie dekady zmieniały się w tej kwestii poglądy autorów tego katalogu. Obecnie jednak – mając możliwość porównania wszystkich tomów katalogu chrząszczy – czytelnicy mają prawo oczekiwać identycznych kryteriów oceny gatunków w takich samych sytuacjach faunistycznych i ekologicznych.

Odwrotna strona medalu: uznawanie za rodzime gatunków, które u nas na pewno nie występują, gdyż to zostało sprawdzone i potwierdzone przez specjalistów. Klasycznym takim przykładem jest w „KFP” różne potraktowanie identycznego przypadku *Trechus alpicola* (XXIII, t. 2: 179-180; nr 191) i *T. rotundipennis* (ibidem: 188 – bez numeru). Okoliczności powstawania błędnych informacji o tych gatunkach były bardzo podobne i wyjaśnione na

stronach 118-120 mojej monografii¹² i – ponieważ oba w równym stopniu nie kwalifikowały się do listy krajowych gatunków – więc *T. alpicola* – należało usunąć w tomie suplementarnym. Ale – tu następna niespodzianka – wspomniana monografia, mimo sporej objętości (210 stron) została przeoczona przez autorów „Katalogu”, mimo iż wręczyłem ją osobiście Maćkowi z odręczną dedykacją; brak jej w uzupełnieniu piśmiennictwa tomu 4 (1976) i we wszystkich następnych; gorzej, że brak tej pozycji również w tomie 23!

Kolejny przykład dotyczy braku reakcji autorów „KFP” i ich współpracowników na sprostowania dotyczące błędnych stanowisk. Inwazyjny dalekowschodni ryjkowiec *Gronops inaequalis* został podany przeze mnie z Pobierowa nad Bałtykiem w 1966 r. i było to wówczas trzecie stanowisko w Polsce. Oznaczenia ryjkowców zebranych w Pobierowie i części ryjkowców babiogórskich sprawdził Adam GOTWALD z Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie¹³, który następnie – bez mojej wiedzy – opublikował uzyskane w ten sposób informacje w swoim artykule o ryjkowcach parków narodowych (1968). Pomijając już moralny aspekt tej sprawy, autor ów wprowadził w błąd faunistów przypisując Babiogórskiemu PN gatunki zebrane przeze mnie nad morzem, w tym właśnie *G. inaequalis*. Sprostowanie tego błędu wysłałem zespołowi autorskiemu omawianej części „Katalogu”, a później opublikowałem je w kolejnej monografii Babiogórskiego PN¹⁴. Mimo to w tomie XXIII/20 „KFP” (1995) na stronach 218-219 stanowisko „Beskid Zachodni: Babiogórski Park Narodowy (GOTWALD 1968)” zostało podane bez jakiegokolwiek komentarza w wykazie rozmieszczenia *G. inaequalis*, a jest to gatunek wybitnie niżowy, którego w górach nie należy się spodziewać. Trzeba dodać, iż maszynopis odpowiedniego tomu „KFP” przeglądał przed opublikowaniem znany polski specjalista od ryjkowców, za co mu Maciek podziękował we wstępie na stronie 4. Natomiast moje opublikowane sprostowanie nie zostało zauważone, brak zresztą tej pozycji w kolejnych uzupełnieniach literatury części XXIII „KFP” i w t. 23 tegoż.

Tu trzeba powtórzyć z naciskiem, iż komentarze faunistyczne w omawianej XXIII części „KFP” nie były dziełem M. MROCZKOWSKIEGO, ale ten heroicznie wziął na siebie odpowiedzialność za wszystkie błędy i braki, które pojawiły się w „Katalogu”, podkreślając, że tak rozumie swą rolę kierownika zespołu autorskiego, co jest godne najwyższego uznania.

Należałoby jeszcze omówić odstępstwa od przyjętych zasad, a także ustosunkować się do uchybień redakcyjnych i niekonsekwencji, które znalazły się w ostatnim tomie 23 i w sposób istotny utrudniają odnalezienie szukanych pozycji bibliograficznych. Niestety nie ukazała się żadna errata, więc powstała konieczność ich omówienia i skorygowania. Ponieważ jednak krytyczna recenzja tej pozycji wydawniczej przybrać musi z konieczności formę obszernej erraty, zamierzam opublikować ją oddzielnie na tych samych łamach.

Profesor MROCZKOWSKI we wstępie do ostatniego (bibliograficznego) tomu katalogu użył pięknego łacińskiego porzekadła: „Finis coronat opus” [koniec wieńczy dzieło]. W pełni zgadzam się z tym określeniem. Ale niegdyś dbano o to, by starożytny wieniec, którym nagradzano zwycięzców, czy późniejsze korony wyróżniające władców, były atrybutami bez skazy. Jeśli przysłowiowe „perły w koronie” z upływem czasu traciły swój blask, należało je ponownie wypolerować. Mam nadzieję, iż w omawianym przypadku taką oczyszczającą akcją będzie zapowiadana wyżej errata.

Jerzy PAWŁOWSKI, Muz. Przyr. ISiEZ PAN, Kraków

¹² PAWŁOWSKI J. 1975: *Trechinae (Coleoptera, Carabidae)* Polski. Monogr. Fauny Pol., Warszawa, 4: 1-210.

¹³ Był to materiał przesłany do IBL w jednym pojemniku, lecz wszystkie okazy były właściwie zaetykietowane. A. GOTWALD wystawił oficjalną fakturę za tę usługę i pobrał należne honorarium.

¹⁴ PAWŁOWSKI J. 1983: Bezkręgowce. [W:] Park Narodowy na Babiej Górze – przyroda i człowiek. Studia Naturae, Kraków, s. B, 29: 229-248.